

Maria Crețu, Mircea Valea

Ca forță revoluționară, ca luptător pentru libertate și progres, Partidul Comunist Român își trage seva din cele dintâi licăriri ale vieții poporului nostru, emană din însăși ființa lui milenară.

Glorioasele bătălii purtate pentru apărarea gliei strămoșești, mișcările revoluționare ale maselor împilate în fruntea cărora s-au ridicat Horia, Tudor, Bălcescu, năzuințele pentru lumină și cultură însuflețite de străluciți cărturari și patrioți, de-a lungul vremurilor, au constituit un nescut izvor de pildă și îndemn pentru cei mai buni fii ai poporului român, comuniștii. Aspirațiile de libertate, independență, dreptate socială și-au găsit în Partidul Comunist Român nu numai un purtător fidel, dar și acea forță capabilă să le ridice la nivelul noilor cerințe ale progresului social.

Născut din realitățile fundamentale ale vieții social-politice a țării, din rîndurile clasei muncitoare, ale poporului român, cu rădăcini adînc înfipite în istoria noastră națională, Partidul Comunist Român este continuatorul vechiului partid socialist, de la care a preluat tot ceea ce acesta a avut mai bun, mai valoros, ca experiență, gîndire și tradiții înaintate, revoluționare.

Crearea Partidului Comunist Român a fost rezultatul propriei experiențe a mișcării noastre muncitorești acumulate în decursul unui îndelungat proces de dezvoltare, a clarificării ideologice și politice, sub influența marilor bătălii de clasă din timpul și de la sfîrșitul primului război mondial, a reflectat concluziile trase de proletariatul român din întreaga dezvoltare a mișcării muncitorești internaționale.

Făurirea partidului nostru, comunist, a constituit o necesitate istorică în lupta proletariatului și a întregului popor român pentru libertate și o viață mai bună — o necesitate istorică cerută de întreaga dezvoltare politică, economică și socială a României.

•

Cea mai puternică acțiune revoluționară desfășurată de către proletariatul din România în perioada imediat următoare primului război mondial, a fost greva generală din octombrie 1920.

Problema trecerii la greva generală a fost ridicată tot mai insistent încă din primăvara anului 1920 de către majoritatea membrilor partidului socialist, ai sindicatelor cît și de către numeroși muncitori înaintați.

Întrunirea Consiliului general al partidului socialist și al mișcării sindicale din 10—11 octombrie 1920 a adoptat un program de revendicări ale clasei muncitoare, ale maselor largi ale poporului. Se cerea respectarea dreptului muncitorilor de a se organiza, recunoașterea delegaților și a consiliilor muncitorești, retragerea armatei din fabrici, suspendarea legii

pentru reglementarea conflictelor colective de muncă, desființarea efectivă și completă a stării de asediu și a cenzurii, etc.

La chemarea partidului socialist și a Comisiei generale a sindicatelor, în ziua de 20 octombrie 1920, ca urmare a refuzului guvernului de a-i satisface revendicările, clasa muncitoare a declarat greva generală.

Alături de proletariatul din întreaga țară, muncitorimea hunedoreană, sub conducerea elementelor revoluționare, s-a pregătit intens pentru desfășurarea grevei generale. În acest sens, minerii din Valea Jiului au format comitete de grevă dublate la fiecare întreprindere carboniferă și au ales un comitet central pe întreaga Vale a Jiului, cu scopul de a coordona desfășurarea grevei pe întreg bazinul carbonifer. La Hunedoara, muncitorii au hotărât, în adunarea ținută în curtea uzinei, să declare grevă în ziua de 21 octombrie. Odată cu muncitorii de la uzinele de fier au părăsit lucrul și minerii de la Ghelar, muncitorii de la Govăjdia și de la uzina electrică din Hunedoara¹.

În ziua de 20 octombrie, cei peste 17.000 de mineri ai Văii Jiului nu au mai intrat în mină, declarând grevă generală. Exemplul muncitorimii miniere din Valea Jiului a fost urmat de muncitorii de la minele de aur din Brad, Săcărâmb, etc.².

Imediat după începerea grevei generale se instituie starea excepțională în întreaga țară. Se iau măsuri drastice pentru mobilizarea la lucru a muncitorilor greviști, sediile organizațiilor muncitorești sînt închise, întrunirile muncitorimii sînt interzise, presa revoluționară suspendată, iar parte din militanții socialiști arestați și maltratați. În centrele miniere din Valea Jiului, Brad, odată cu închiderea localurilor sindicatelor autoritățile au trecut la arestarea a numeroși muncitori, acuzați ca instigatori la grevă. Măsurile de teroare luate de armată, jandarmerie și autoritățile locale, n-au putut înfrînge, însă, hotărîrea și voința fermă a muncitorilor. După o dirză rezistență în care timp minerii au folosit diferite forme de luptă ca: demonstrațiile de stradă, retragerile în masă în păduri, tăierea cablurilor electrice și telefonice, greva pasivă, în 28 octombrie, muncitorii, în cea mai mare parte, au fost siliți să reia lucrul.

Martor al acelor zile de luptă revoluționară, Ștefan Mușik din Petroșani, membru al P.C.R. din ilegalitate, își amintește: „Lucram ca zidar în timpul grevei generale. Odată ce greva s-a declarat, muncitorii din Petroșani s-au adunat pe un loc viran, numit Cercul Pompierilor. S-a ținut un miting la care a vorbit un reprezentant al sindicatului minier, Lumea s-a pornit apoi în sus, înspire oraș, pentru a face demonstrație în fața autorităților ca să-și ceară drepturile ce i se cuveneau. Deodată în fața noastră au apărut soldați cu mitraliere care la început au tras focuri în aer, apoi au atacat pe muncitori în plin. Lumea s-a împrăștiat care pe unde a putut. Eu m-am retras în strada Cloșca la un cunoscut al meu. De acolo abia am putut să ajung acasă, căci străzile erau înțesate de armată. A doua zi armata a mers din casă în casă și forțînd ușile a luat pe mineri și sub forța baionetelor, i-a forțat să meargă la locul de muncă. Neputîndu-se opune, aceștia au intrat în mină dar au refuzat să lucreze. Această situație a durat o săptămînă, timp în care minerii n-au dat nici un bob de cărbune. Membrii comitetului sindical arestați fiind, au fost duși din casă în casă cu baioneta soldatului în spate și obligați să apeleze la muncitori

¹ Al. Toth și M. Gaspar, *Participarea muncitorilor minieri din Valea Jiului la greva generală din 1920*, în „Studii”, nr. 5/1962, p. 187.

² *Socialismul*, 28 noiembrie 1920.

să reia lucrul. Înțelegând situația în care se aflau reprezentanții lor, minerii s-au dus la lucru, muncind însă doar de mintuială. În timpul grevei eu ca membru al Mișcării Tineretului Socialist, am avut sarcină de a face legătura între greviștii arestați și noul comitet format să conducă mai departe greva³.

Greva generală, deși a fost înfrântă, a constituit un moment deosebit de important pentru dezvoltarea mișcării muncitorești din România. Caracterul politic pronunțat al grevei generale, amploarea și combativitatea ei, au reflectat maturizarea clasei muncitoare, creșterea conștiinței sale de clasă. În timpul grevei generale, muncitorimea s-a afirmat cu toată tăria ca „o forță națională în stare să-și asume rolul de conducător al întregului popor în lupta pentru transformarea revoluționară a societății, să conducă destinele întregii națiuni”⁴.

Greva generală din 1920 a constituit o remarcabilă școală politică în care muncitorii și-au dat tot mai mult seama de necesitatea creării unui partid revoluționar, capabil să-i organizeze și să-i conducă în luptă.

Urmarea directă și imediată a grevei generale a fost accelerarea procesului de clarificare politică și ideologică, de delimitare de oportunism în rîndurile mișcării socialiste, pe baza experienței proprii, acumulate în cursul luptelor greviste de către sutele de mii de muncitori.

Mișcarea muncitorească din toate provinciile țării, ce se manifesta tot mai puternic ca o mișcare unitară, era dominată de ideea făuririi partidului comunist. Convocarea Congresului partidului socialist, care să ia în dezbateră problemele legate de transformarea lui în partid comunist, era cerută tot mai insistent de organizațiile din București, Dobrogea, Valea Jiului, Valea Prahovei, Oltenia, Banat și Moldova. Majoritatea membrilor partidului socialist își afirmau tot mai puternic hotărîrea de a rupe cu reformismul Internaționalei a II-a și de a transforma partidul socialist în partid de tip nou, marxist-leninist, al clasei muncitoare.

Procesul profund și rapid de radicalizare prin care trecea mișcarea muncitorească din țara noastră a cuprins, cum era și firesc, și muncitorimea Văii Jiului. „După greva generală, — relatează comunistul Ștefan Mușik — văzînd muncitorii oportunismul unor conducători ai Uniunii Miniere, și-au dat seama tot mai mult că pentru apărarea intereselor lor muncitorești au nevoie de un partid nou, revoluționar, care să-i reprezinte și să-i conducă. Grupuri de muncitori cu un nivel politic mai ridicat difuzau aceste idei revoluționare în rîndul minerilor, ele fiind îmbrățișate de către aceștia. Pentru a elimina elementele nesănătoase din conducerea sindicatelor, aceste grupuri, cu ocazia alegerilor noilor comitete sindicale, au susținut cu tărie ca în comitetele sindicale să intre elementele cinstite. În acest fel, se consolida, se clarifica orientarea politică revoluționară în cadrul muncii noastre. Ca urmare a frămîntărilor din rîndurile minerilor ca și din rîndurile muncitorimii din întreaga țară, s-a reușit ca la 8 mai 1921 să ia ființă un nou partid, revoluționar, al nostru, Partidul Comunist din România”⁵. Hotărîrea muncitorimii de a rupe cu reformismul liderilor social democrați de dreapta și de a lupta pentru transformarea partidului

³ Arhiva Muzeului Județean Hunedoara-Deva, dosar: Relatări ale ilegaliștilor hunedoreni.

⁴ Nicolae Ceaușescu, *Partidul Comunist Român — continuator al luptei revoluționare și democratice a poporului român, al tradițiilor mișcării muncitorești și socialiste din România*, Ed. Pol., Buc., 1966, p. 23.

⁵ Arhiva Muzeului Județean Hunedoara-Deva, loc. cit.

socialist în partid comunist, este exprimată limpede și de către Iohan Stieber din Petroșani, membru de partid din ilegalitate: „Muncitorii au înțeles că unii dintre conducătorii social democrați nu apărau interesele lor așa cum s-ar fi cerut. Frământările noastre, ale muncitorilor au dus la ideea de a ne uni într-un partid nou, revoluționar, de a rupe cu Internaționala a II-a, afiliindu-ne la Internaționala Comunistă”⁶.

Intensa activitate ideologică și politică, desfășurată în perioada premergătoare Congresului de constituire a Partidului Comunist Român, exprima faptul că devenise iminentă făurirea partidului comunist, cerută de procesul legic de radicalizare a muncitorimii din România. Așa se explică faptul că marea majoritate a delegaților aleși au primit din partea organizațiilor locale mandate imperative de a se pronunța la Congres pentru crearea partidului comunist.

La 8 mai 1921, s-au deschis la București lucrările Congresului partidului socialist. La Congres au participat delegați din 29 de secții ale partidului socialist din țară alături de militanți de seamă ai mișcării socialiste ca: Gh. Cristescu, Alex. Dobrogeanu-Gherea, Andrei Ionescu, Dumitru Grofu, Eugen Rozvani, Gh. Niculescu-Mizil, Gh. Stoica și alții⁷.

În cea de-a patra zi a Congresului, majoritatea delegaților au votat pentru făurirea Partidului Comunist și afilierea lui la Internaționala Comunistă, fără rezerve, iar o parte au votat pentru înființarea Partidului Comunist și afilierea lui la Internaționala Comunistă, exprimând rezerve privitoare la obligativitatea hotărârilor Internaționalei Comuniste pentru partidele componente. Astfel, Congresul a hotărât în unanimitate transformarea partidului socialist în Partidul Comunist din România⁸.

„Crearea Partidului Comunist — pe baza ideologiei marxist-leniniste — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu —, a constituit un moment de cea mai mare importanță în istoria proletariatului din România. Prin aceasta, lupta revoluționară se ridică pe o treaptă superioară, se dă un puternic avânt procesului de clarificare ideologică, politică a mișcării muncitorești, dezvoltării conștiinței de clasă a proletariatului și celorlalte mase muncitoare ale poporului”⁹.

Prin crearea și sub conducerea partidului comunist, clasa muncitoare a fost prezentă și și-a spus cuvântul în toate evenimentele mai importante ale țării, s-a situat în fruntea luptei pentru progres social. În ciuda prigoanei dezlănțuite împotriva comuniștilor și a celorlați patrioți, de către clasele dominante, ei au continuat să țină sus steagul luptei pentru apărarea intereselor oamenilor muncii, să conducă lupta clasei muncitoare, a întregului popor român.

În perioada stabilizării relative a capitalismului, încă din anul 1923, valul mișcărilor greviste a cuprins numeroase centre muncitorești din țară, ca: București, Timișoara, Tîrgu Mureș, Brașov, Arad, etc.

Acțiunile greviste, conduse de P.C.R., erau îndreptate spre apărarea cuceririlor dobândite în perioada avântului revoluționar. În ianuarie 1924, Siguranța din Petroșani raporta îngrijorată forurilor superioare că „în-

⁶ *Ibidem.*

⁷ Ion Popescu-Puțuri, *Crearea Partidului Comunist Român, rezultat al dezvoltării mișcării revoluționare și democratice din România*, în „Analele Institutului de științe istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R.”, nr. 2—3, 1966, pp. 85—86.

⁸ *Idem*, p. 81.

⁹ Nicolae Ceaușescu, *op. cit.*, p. 25.

clinația muncitorilor spre comunism, în anul trecut, a crescut mult¹⁰. Subliniind vădită orientare spre stînga a conducătorilor sindicaliști din Valea Jiului, organele Siguranței raportau în 1923 că o mare parte dintre aceștia „se depărtează de la adevăratul scop al sindicalizării profesionale permise de legile în vigoare (adică de la scopurile cerute de interesele burgheziei — *n.n.*) și adoptă principii de ordin comunist”¹¹.

Creșterea prestigiului Partidului Comunist Român și a influenței sale în rîndurile maselor largi muncitoare și politica sa consecventă de apărare a intereselor celor ce muncesc, au stîrnit ura claselor exploataatoare, care vedeau în partidul comunist o primejdie directă pentru dominația lor de clasă. De aceea, în primăvara anului 1924, clasele dominante au scos Partidul Comunist în afara legilor.

Folosind forme și metode specifice condițiilor ilegalității, P.C.R. a creat în 1925 organizația sa legală de masă, Blocul Muncitoresc Țărănesc, care a desfășurat o bogată activitate și în rîndurile muncitorimii hunedorene. Lozincile de luptă ale B.M.T. se bucurau de mare popularitate printre muncitori, mai ales în bazinul carbonifer al Văii Jiului. Ca urmare, în alegerile parlamentare din mai 1926 candidații B.M.T. — membri ai P.C.R. și conducători ai Sindicatelor Unitare — au obținut în centrele muncitorești din Valea Jiului peste 2 200 voturi, deși la acea dată în Valea Jiului, nu existau Sindicate Unitare¹².

Începînd din vara anului 1926, se constată un puternic curent de organizare în Sindicatele Unitare muncitorilor, în special în rîndurile minerilor. Numai la Lonea, numărul minerilor înscrși în Sindicatele Unitare a crescut în cîteva luni de la 200 la circa 1000, iar la Lupeni a depășit cifra de 1000¹³.

În vederea realizării unității de acțiune a clasei muncitoare, P.C.R. a organizat Congresul Sindicatelor Unitare din aprilie 1929 la Timișoara, la care au participat din partea muncitorimii Văii Jiului, comuniștii Ștefan Mușik și Stieber Iohan, precum și Cotoș Iosif ca utecist¹⁴. „Tot în aprilie 1929 — relatează Stieber Iohan — au avut loc alegeri comunale. La Vulcan, cu această ocazie, lista Blocului Muncitoresc Țărănesc a cîștigat majoritatea voturilor, alegîndu-se primar reprezentantul B.M.T. Eu mă aflu la Congresul de la Timișoara. În timpul lucrărilor Congresului s-a primit o telegramă din Valea Jiului prin care se făcea cunoscut delegaților de la Congres că la Vulcan lista B.M.T. a ieșit victorioasă. Entuziasmul în sala unde se ținea Congresul, a fost de nedescris la auzirea acestei vești”¹⁵.

Prin problemele dezbătute, prin propunerile, sugestiile și hotărîrile luate privind unitatea sindicală, prin numărul mare al participanților și prin reprezentarea unui mare număr de muncitori organizați și neorganizați, Congresul Sindicatelor Unitare a constituit o expresie înaltă a luptei pentru unitate.

Muncitorii hunedoreni, alături de cei din întreaga țară, s-au ridicat cu hotărîre la luptă împotriva exploatării patronale, în anii stabilizării relative a capitalismului, desfășurînd o serie de acțiuni greviste. Revendicînd dreptul la o viață mai bună, muncitorii care lucrau la societatea mi-

¹⁰ Arhivele statului, Deva, fond: Brigada de siguranță Petroșani, dosar 572, fila 14.

¹¹ *Ibidem*.

¹² *Viața muncitoare*, 6 iunie 1926.

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ Arhivele Muzeului Județean Hunedoara-Deva, *loc. cit.*

¹⁵ *Ibidem*.

nelor de aur „Ruda 12 apostoli“ din Brad au declarat grevă la 2 decembrie 1924¹⁶. Siliți prin bătaii și schingiuri, muncitorii reiau lucrul la 10 decembrie 1924 dar în anul următor, la 10 august 1925, minerii intră din nou în grevă¹⁷. În timpul grevelor muncitorii minieri au fost sprijiniți de către organizațiile muncitorești din toată țara, mai ales de către Sindicatele Unitare¹⁸.

La începutul lunii iulie 1926, au intrat în grevă muncitorii turnători de la uzina din Călan, deoarece conducerea acestora a refuzat să le satisfacă revendicările. Greva a durat câteva zile. Eșecul tratativelor din iulie a dus la izbucnirea unei noi greve la 23 august 1926 care durează până în 22 septembrie același an, când muncitorii siliți de împrejurări, sînt nevoiți să reia lucrul¹⁹.

Lupta muncitorilor hunedoreni împotriva ofensivei patronale, între anii 1923—1928, se desfășoară cu toată intensitatea și în bazinul carbonifer al Văii Jiului. Rapoartele lunare pe anul 1925 ale companiei de jandarmi din Petroșani erau nevoite să semnaleze intensă activitate a comuniștilor în rîndurile muncitorilor minieri²⁰. La 1 aprilie 1926, minerii din Lonea, la 2 august cei din Vulcan, iar în 9 august muncitorii din Aninoasa refuză să mai dea randament în mine²¹. O puternică acțiune grevistă care a cuprins întreagă Valea Jiului se desfășoară în luna mai 1928. „Timp de 3 săptămîni — relatează tovarășul Patilineț Ion, vechi militant al Partidului Comunist Român, miner din Lupeni — intram dimineața în mină, dar nu lucram nimic pentru că n-am primit nici o îmbunătățire a condițiilor de muncă. În dimineața zilei de 30 mai ne-am prezentat la mină, am luat lămpile de la magazie pentru a intra în lucru, dar la orele 6, cînd trebuia să începă schimbul, am depus lămpile și ne-am întors acasă. În cele din urmă, prin bătaii și schingiuri în beciurile siguranței am fost siliți să reluăm lucrul“²².

Cu toate că greva a fost înăbușită, minerii din Valea Jiului au continuat lupta lor revoluționară. Greva din primăvara anului 1928, cea mai mare grevă din bazinul carbonifer în perioada anilor 1923—1928, a constituit un prelude al marilor lupte de clasă din România, din anii următori. Greva a fost o manifestare a împotrivirii hotărîte a proletariatului față de politica burghezo-moșierimii care dezlănțuise ofensiva împotriva clasei muncitoare.

Creșterea influenței partidului comunist în rîndurile muncitorimii a contribuit la pregătirea proletariatului hunedorean pentru importanțele bătălii ce aveau să urmeze în condițiile crizei economice din 1929—1933.

În județul Hunedoara, ca și în restul țării, în anii grei ai crizei, au avut loc eroice lupte revoluționare desfășurate de către clasa muncitoare condusă din adîncă ilegalitate de Partidul Comunist Român. Sub îndrumarea partidului comunist, în ziua de 12 februarie 1929, au declarat grevă muncitorii de la uzinele metalurgice din Călan, fără deosebire de

¹⁶ Arhivele statului, Deva, fond: Direcția Regională minieră Deva, dosar 580, fila 592.

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ *Documente din istoria P.C.R. 1923—1928*, vol. II, p. 396.

¹⁹ B. Bassa, *Contribuții la cunoașterea mișcării muncitorești din regiunea Hunedoara în perioada stabilizării relative a capitalismului*, în „Sargetia“, vol. III, Deva, 1956, p. 181.

²⁰ *Ibidem*.

²¹ Arhivele statului, Deva, fond: Comisariatul de poliție Petroșani, dosar 1/1926, filele 11 și 30.

²² Arhiva Muzeului Județean Hunedoara-Deva, *loc. cit.*

apartenență la partidă — comuniști, social-democrați, membri ai altor partide și organizații ca și muncitori neorganizați. Greva s-a extins repede, cuprinzând pe toți muncitorii. Într-un raport al companiei de jandarmi din Hunedoara se arăta că „afară de funcționari, nimeni nu mai lucrează”²³. Văzînd ferma hotărîre a muncitorilor de a continua greva pînă la satisfacerea revendicărilor, patronii întreprinderii sînt nevoiți să înceapă tratativele. În urma acestor tratative și a satisfacerii revendicărilor formulate, muncitorii greviști, după o întrerupere de 70 de zile, reiau lucrul.

Una dintre cele mai însemnate bătălii de clasă a proletariatului român de la începutul crizei economice, a fost eroica grevă a minerilor din Lupeni, din august 1929. Încă din decembrie 1928, direcțiunea societății „Lupeni” a refuzat să mai recunoască contractul colectiv încheiat cu muncitorimea minieră. Atît Comisia de arbitraj cît și, mai apoi, Curtea de Casație, solicitate de muncitori să le facă dreptate, au dat cîștig de cauză direcțiunii minelor. Faptul acesta a determinat pe muncitori să treacă la acțiuni hotărîte prin care să silească pe patroni să accepte pe mai departe contractul colectiv.

Văzînd că patronii sprijiniți de autorități refuză categoric să accepte încheierea contractului colectiv pe anul 1929, minerii din Lupeni hotărîsc să declare grevă generală. În dimineața zilei de 5 august 1929, cea mai mare parte a minerilor din Lupeni refuză să intre în mină. În mai puțin de 3 ore s-au strîns laolaltă, umăr la umăr peste 4000 de muncitori de la minele „Ileana”, „Victoria”, „Carolina”, și „Ștefan”, hotărîți să impună cu forța aplicarea contractului colectiv.

Sub îndrumarea comuniștilor, masa compactă de greviști s-a îndreptat spre centrala electrică de care depindea întreaga activitate din mine cît și iluminarea localității Lupeni. Cu toată împotrivirea jandarmilor aduși pentru paza uzinei, minerii reușesc să pătrundă în camera cazanelor uzinei electrice, opresc mașinile și iau măsuri pentru prevenirea eventualelor incendii. Ocuparea centralei electrice a constituit momentul cel mai important din lupta minerilor greviști, deoarece prin aceasta ei stăpîneau pîrghia de comandă a minelor din Lupeni. Alarmate de amploarea grevei, autoritățile cer forurilor superioare din Deva ajutor militar. Sînt aduse în mare grabă două companii de grăniceri și detașamente de jandarmi. La fața locului sosesc, de asemenea, prefectul județului și prim-procurorul tribunalului din Deva.

Greviștii însă nu se lasă intimidăți, ci continuă și în dimineața zilei de 6 august să fie stăpîni pe uzina electrică. Din inițiativa comuniștilor, s-au format grupe de muncitori care patrulau prin oraș, aducînd greviștilor știri despre pregătirile autorităților de a înăbuși greva. Paza celor două porți ale uzinei a fost asigurată de pichete formate din cîte 60 de oameni.

Tratativele începute între direcția minelor și cei 60 delegați aleși de mineri n-au dus la nici un rezultat, patronii refuzînd categoric cererea delegaților mineri de a se aplica prevederile contractului colectiv. Refuzul capitaliștilor a făcut să crească și mai mult dirzenia minerilor și hotărîrea de a nu relua lucrul și de a menține uzina ocupată.

Masacrul de la Lupeni este deschis de prefectul Rozvany care văzînd că muncitorii refuză să se supună somațiilor de a părăsi uzina electrică, scoate pistolul și ucide pe unul dintre greviști, apoi dă ordin soldaților

²³ Arhivele statului, Deva, dosar 5/1929, fila 15.

să deschidă foc. Raportul postului de jandarmi din Lupeni consemnează că, la prima salvă au căzut 17 mineri și au fost grav răniți 25²⁴. Numărul victimelor a fost, însă, mult mai mare. Cercetările întreprinse pînă în prezent arată că, dintre cei răniți mulți și-au găsit moartea, la cîteva zile, fie acasă, fie prin păduri unde se refugiaseră.

După masacrul din 6 august, la Lupeni s-a introdus starea de asediu și au început arestările și maltratările celor bănuți că fac parte din organizația locală a partidului comunist. Cu toată teroarea dezlănțuită, minerii au continuat greva pînă în 9 august, cînd, învinși de către forțele de reprimare înarmate, lipsiți de mijloace materiale de trai, au fost nevoiți să reia lucrul.

Lupta muncitorimii miniere de la Lupeni a avut o mare însemnătate politică și a constituit o ripostă hotărîtă dată de clasa muncitoare din România ofensivei burghezo-moșieresti.

Partidul Comunist Român, organizînd fără încetare lupta maselor muncitoare, demasca, în același timp, în anii crizei economice dedesubturile politicii burghezo-moșierimii și chema proletariatul ca prin puternice acțiuni greviste să-și cîștige dreptul la o viață mai bună. Într-unul din manifestele de partid adresate minerilor se spunea: „Presa burgheză răspîndește zilnic cele mai ordinare minciuni, că voi ați hotărît să primiți „resemnați“ și în „liniște“ scăderea salariilor, concedierile, schingiuirile contra conducătorilor voștri“²⁵. Manifestul se încheia cu o nouă chemare adresată muncitorilor, de a se opune încercărilor burgheziei, de ieșire din criză pe spinarea clasei muncitoare. Numeroase manifeste ale P.C.R. chemau, în acea perioadă, muncitorimea Văii Jiului să desfășoare grevă generală împotriva ofensivei burgheze. „Alte mijloace decît lupta nu există. Toată muncitorimea din România — arăta unul din manifeste — este alături de voi, gata să sprijine lupta voastră, căci lupta voastră este și lupta noastră“²⁶. Manifeste comuniste au fost răspîndite în centrele muncitorești hunedorene. Astfel, în noaptea de 31 iulie 1931 au fost răspîndite manifeste comuniste în apropierea Hunedoarei, iar în 14 septembrie, același an, la depoul de locomotive din Simeria²⁷.

Lupta muncitorimii hunedorene, alături de grevele textiliștilor de la Timișoara, Arad și București, demonstra o „accelerare a radicalizării maselor nemulțumite“²⁸. Maturizarea politică a clasei muncitoare exprimată prin puternicile acțiuni de masă, zdruncinau baza regimului burghezo-moșieresc și demonstau justetea poziției pe care se situa P.C.R. în lupta sa pentru apărarea intereselor maselor populare.

Acțiunile revoluționare de la începutul anului 1932 arătau că Partidul Comunist din România a reușit în scurtă vreme să obțină rezultate însemnate în conducerea și organizarea luptei maselor muncitoare. Mutarea centrului de greutate al muncii de partid în întreprinderi, crearea organizațiilor de partid în marile uzine și fabrici din sectoarele principale ale economiei naționale, ca: C.F.R., marile rafinării și schele petroliere, industria metalurgică și minieră, n-au întîrziat să-și dea roadele. În Valea Jiului, în ciuda teroarei și a măsurilor preventive, izbucnesc noi greve.

²⁴ *I d e m*, dosar 90/1929, fila 83.

²⁵ *Documente din istoria P.C.R. 1929—1933*, E.S.P.L.P., 1956, p. 247.

²⁶ Arhivele statului, Deva, dosar 2/1931, fila 501.

²⁷ *I d e m*, fila 145.

²⁸ *Documente din istoria P.C.R. 1929—1933*, E.S.P.L.P. 1956, p. 190.

Paralel cu acțiunile greviste ale minerilor, în martie și august 1932, printre lucrătorii de la căile ferate din Simeria sînt răspîndite noi manifeste comuniste. Manifestele demascau politica de asuprire a celor ce muncesc dusă de guvernul Iorga-Argetoianu, de pe urma căreia „muncitorii ceferiști împreună cu ceilalți muncitori rabdă foame, trăiesc în mizerie, în locuințe nefcälzite și umblă în zdrențe“. Chemînd muncitorimea la luptă, manifestele P.C.R. arătau necesitatea creării unui front solidar al celor ce muncesc, în care să intre alături, pe o platformă comună de revendicări: comuniști, social—democrați, muncitori aparținînd altor partide și organizații democratice sau neorganizați.

Din șirul luptelor revoluționare ale muncitorimii din întreaga țară duse între anii 1929—1933, se desprind eroicele lupte ale ceferiștilor și petroliștilor din ianuarie—februarie 1933, al căror organizator și conducător a fost partidul comunist.

Răspunzînd simțămintelor nobile de solidaritate frățească muncitoarească cu ceferiștii și petroliștii aflați pe baricade în fruntea tuturor celorlalte detașamente ale clasei muncitoare, muncitorii din alte ramuri ca și alte largi categorii de oameni ai muncii au organizat numeroase acțiuni de sprijinire a luptelor ceferiștilor și petroliștilor. Stimulate de exemplul luptei acestor detașamente de frunte ale proletariatului din România, masele muncitoare s-au ridicat la luptă totodată pentru satisfacerea revendicărilor lor proprii, contra reducerii salariilor și pentru mărirea lor, contra concedierilor și a scumpetei, pentru o viață omenească.

Deși în Valea Jiului, în perioada luptelor ceferiștilor și petroliștilor din ianuarie—februarie 1933, n-au avut loc acțiuni de luptă simultane deosebite, și aici ca și în întreaga țară, continuau să se manifeste mari nemulțumiri, atît în rîndurile muncitorilor cît și ale funcționarilor, pensionarilor, șomerilor și altor categorii. Muncitorii șomeri din Lupeni, Aninoasa, Lonea și Vulcan au organizat de pildă, după exemplul ceferiștilor și petroliștilor, demonstrații de stradă, întruniri și alte numeroase acțiuni în cadrul cărora au cerut reprimirea lor la lucru.

Revendicări proprii de luptă au formulat și oțelarii de la Hunedoara și minierii de la Ghelar, transformînd întrunirile organizate în demonstrații de protest împotriva exploatării capitaliste și a concedierilor preconizate de patroni.

În anii 1934—1937, Partidul Comunist Român a inițiat o serie de acțiuni pentru a-și întări organizațiile sale în special cele hunedorene, din Valea Jiului, ce avuseseră de suferit de pe urma terorii burghezo—moșierești în anii crizei economice; pe această linie, o atenție deosebită a fost acordată extinderii organizatorice a partidului în toate localitățile miniere și creșterii numărului comuniștilor. La începutul anului 1934, Comitetul regional al P.C.R. Banat a luat o serie de măsuri de întărire a legăturilor sale cu organizațiile de partid din Valea Jiului (Petroșani, Lupeni, Vulcan, etc., stabilind pentru aceasta ca legătură să fie întreținută permanent prin organizația de partid ce activa la Deva²⁹, iar ocazional, cu însărcinări speciale, să se deplaseze în Valea Jiului delegați ai P.C.R. din diverse alte centre. Pe baza acestor sarcini, în cursul anului 1934 și în primele luni ale anului 1935 s-a desfășurat o intensă muncă de organizare a activității partidului în Valea Jiului; periodic aici au sosit delegați

²⁹ Arhiva C.C. al P.C.R., fond 16, dosar 3829, fila 761; fond 5, dosar 816, file 38—39.

ai P.C.R. din București³⁰, Simeria, Călan³¹, Cluj³², Tg. Mureș³³ etc., care, împreună cu activiștii P.C.R. din localitățile miniere, au dezbătut situația mișcării comuniste din Valea Jiului și au adoptat măsurile corespunzătoare ce se impuneau³⁴. Pași însemnați în munca de întărire a activității P.C.R. în Valea Jiului s-au făcut în perioada în care s-a trecut la aplicarea sarcinilor prevăzute în rezoluția C.C. al P.C.R. din februarie 1935. La sfârșitul lunii aprilie 1935 a avut loc la Herculanе conferința conspirativă a organizației regionale a P.C.R. Banat, care a discutat sarcinile ce-i reveneau pe baza rezoluției din februarie 1935. Cu această ocazie au fost adoptate și noi măsuri de întărire a muncii de partid în Valea Jiului³⁵.

Aplicarea acestor măsuri a dus la îmbunătățirea activității organizațiilor de partid, remarcându-se îndeosebi organizațiile din Petroșani, Vulcan, Lupeni și Aninoasa³⁶. În atenția P.C.R. a stat totodată întărirea organizațiilor U.T.C.³⁷ precum și îmbunătățirea muncii de propagandă și agitație de partid în rîndul minerilor³⁸.

„În 1934 — își amintește Cristea Aron, pensionar din Lupeni, membru al P.C.R. din ilegalitate — a venit la Lupeni comunistul Tiorean Gheorghe trimis de conducerea partidului. La mine acasă s-a ținut o ședință la care au luat parte 8 simpatizanți ai P.C.R. și cu care ocazie delegatul de la București ne-a transmis o serie de sarcini și ne-a predat 39 broșuri pentru a le difuza în rîndurile minerilor“³⁹.

Demne de consemnat în filele istoriei mișcării revoluționare din România, sînt și relatările unor membri ai familiei de luptători comuniști, Patilineț Ion din Lupeni. „În timpul ilegalității — spune Patilineț Ion, tatăl — veneau de la centru numeroși tovarăși printre care îmi amintesc pe Alexandru Moghioroș, Alexandru Sencovici, Gheorghe Tiorean și alții, pe care îi primeam eu și prin mine luau legătura cu organizația de partid. Ca să le asigurăm paza, eu cu soția ne ajutam de copiii noștri: Ionel, Vasile, Maria și Eliza. Întreaga familie eram, în permanență sub supravegherea autorităților“. Mama, Patilineț Ana își amintește: „Aveam misiunea să împărțim manifeste. Într-o noapte, prin 1936, am primit o mașină și am confecționat manifeste, cîteva sute. Tot în aceea noapte le-am răs-pîndit prin curți, la mină pe vagonete și pe drumul ce duce spre cabană. Ion și Vasile, copiii noștri, căutau loc pe la muncitori, unde să doarmă tovarășii veniți de la centru“. Activitatea revoluționară a soților Patilineț este susținută cu abnegație de către cei patru fii. Patilineț Ion, băiatul minerului cu același nume, membru al Uniunii Tineretului Comunist în anii negri ai ilegalității, relatează: „Tovarășii Miron Constantinescu, Alexandru Grün, Alexandru Sencovici și alții au fost delegați în Valea Jiului în acea vreme. Prin acești tovarăși, familia noastră și-a păstrat neștirbită legătura cu munca revoluționară. Eu eram tînr și făceam legătura cu diferiți tovarăși în gara Lupeni. Mergeam înainte și îi conduceam la locul stabilit, pentru întîlnire. Era prin 1937. Pe Grün Alexandru, de pildă,

³⁰ Idem, fond 16, dosar 3828, fila 432.

³¹ Idem, dosar 3829, fila 761.

³² Idem, dosar 3828, fila 208.

³³ Idem, dosar 3843, filele 1143—1144.

³⁴ Idem, dosar 3842, fila 382.

³⁵ Idem, fond 1, dosar 189, fila 292.

³⁶ Idem, fond 16, dosar 3843, fila 1122; dosar 3845, fila 61; fond 1, dosar 201, fila 292; fond 5, dosar 816, file 38—39.

³⁷ Idem, fond 16, dosar 3829, fila 761.

³⁸ Idem, dosar 3828, fila 239; dosar 3843, filele 1143—1144.

³⁹ Arhiva Muzeului Județean Hunedoara-Deva, loc. cit.

l-am condus la Scolnic Anton peste munți, îmbrăcat ca sportiv pentru a evita urmărirea autorităților. În Lupeni ședințe de partid s-au ținut în podul casei noastre, iar la Vulcan, îmi amintesc, că l-am condus pe un tovarăș, — eu fiind îmbrăcat ca tirolezii — afară pe câmpul Cocoșvar. Tot prin 1937 am primit sarcina să răspîndim manifeste în Lupeni. Materialul propagandistic fusese depus undeva sub podul de la Roșia. Ma-m dus cu mama și l-am luat și împreună cu frații mei l-am răspîndit noaptea prin curțile muncitorilor⁴⁰.

După luptele eroice ale ceferiștilor și petroliștilor din ianuarie—februarie 1933 și în activitatea organizațiilor partidului comunist din întreprinderile metalurgice s-a produs o cotitură, concretizată în primul rînd în creșterea rîndurilor lor cu noi și noi membri și în ridicarea calității muncii de partid. Imediat după lupte și în anii următori activitatea organizațiilor P.C.R. existente deja într-o serie de întreprinderi metalurgice s-a întărit, iar acolo unde nu existau au fost create. Trebuie subliniat, de asemenea, că în marile întreprinderi metalurgice, pentru cuprinderea mai bună a muncii, s-au creat noi organizații de partid pe lîngă cele existente. Toate acestea au făcut ca activitatea de partid în întreprinderile metalurgice să înregistreze o serie de succese importante. Pe această linie se cere a fi amintită activitatea desfășurată de organizațiile P.C.R. de la Uzinele de fier din Hunedoara și uzinele metalurgice aparținînd societății „Titan-Nădrag-Călan”⁴¹. Coordonînd activitatea acestora, organizațiile locale ale P.C.R. îndrumate de delegați de la centru trimiși special în diverse regiuni ale țării au căutat, în această perioadă, să canalizeze valul de nemulțumiri existente printre muncitori spre o mișcare organizată, cu caracter revendicativ, care să meargă pînă la desfășurarea unor greve de amploare. La 5 februarie 1934, de pildă, la Ferdinand, în cadrul unei consfătuiri conspirative, delegați ai P.C.R. sosiți din capitală au vorbit pe larg participanților veniți din întreprinderile metalurgice de la Călan, Petroșani, Nădrag, Arad, Timișoara etc. despre felul cum trebuia organizată lupta muncitorilor metalurgiști⁴².

Pe linia întăririi legăturilor partidului cu masa muncitorilor, a realizării unității de acțiune a clasei muncitoare, o deosebită atenție a fost acordată dezvoltării spiritului lor de unitate; P.C.R. a avut în vedere permanent, necesitatea de a se realiza în conducerea sindicatelor social—democrate o compoziție favorabilă ducerii unor acțiuni comune de către muncitorii comuniști și social-democrați. Documentele vremii caracterizează perioada de care ne ocupăm — începînd în special cu anii 1935—1936 — ca perioadă a unei intense lupte desfășurate de partidul comunist pentru realizarea unității de acțiune a clasei muncitoare în sînul sindicatelor și al tuturor formelor de organizare existente, în vederea ducerii cu succes a luptei împotriva exploatării capitaliste și a pericolului fascist⁴³.

Ca o consecință a acțiunilor întreprinse pe această linie, a fost intrarea comuniștilor în sindicatele social-democratice și — urmare a poziției lor juste, de apărare a intereselor muncitorilor — alegerea lor în conducerea multora dintre aceste sindicate în proporție din ce în ce mai mare la Petroșani, Lupeni, Lonea, Petrila⁴⁴ ș.a.

⁴⁰ *Ibidem*.

⁴¹ Arhiva C.C. al P.C.R., fond 16, dosar 1190, fila 81.

⁴² *I d e m*, fond 11, dosar 3111, filele 61 și 64.

⁴³ *I d e m*, dosar 3843, filele 1143—1144.

⁴⁴ *I d e m*, fond 77, dosar 7365, file 14—16.

Acționând hotărât pentru înfrățuirea unității de luptă a minerilor din Valea Jiului, în nenumerate rânduri organizațiile P.C.R. s-au adresat organizațiilor P.S.D. cu chemarea de a se uni în lupta împotriva exploatarei capitaliste și pericolului fascist. „Sîntem gata să alcătuim un front unic, să alegem pe fiecare mină un comitet de acțiune comun”⁴⁵, se spunea într-una din chemările adresate de comuniști, la 15 decembrie 1933, organizațiilor social-democrate, pentru acțiunea comună. Cu sau fără avizul favorabil al liderilor oportuniști ai P.S.D., Frontul unic muncitoresc se realiza în multe cazuri de jos, în vîltoarea acțiunilor revoluționare desfășurate în acei ani în Valea Jiului.

Pentru a duce lupta cu mai mult succes, în Valea Jiului, ca și în întreaga țară, comuniștii au acționat în direcția făuririi unor secții ale organizațiilor de masă ce activau în acea perioadă. Pe această linie se înscrie activitatea desfășurată încă din 1933 de Frontul plugarilor în centrele miniere din această regiune⁴⁶, de Madosz⁴⁷, precum și înființarea, la 9 martie 1936, la Petroșani, a unei secții a Blocului democratic⁴⁸. Comuniștii din centrele miniere din acest bazin carbonifer au sprijinit, de asemenea activitatea I.M.S.E.R. și a altor organizații muncitorești democratice ce activau acolo⁴⁹.

Întreaga muncă dusă de partid printre mineri — pe baza concluziilor trasate în timpul și după luptele eroice ale ceferiștilor și petroliștilor din 1933 — a contribuit la pregătirea și desfășurarea unor variate acțiuni cu caracter economic și politic din imbinarea cărora s-a conturat dorința muncitorimii miniere de a contribui, alături de întregul proletariat din România, la lupta împotriva exploatarei capitaliste și pericolului fascist, pentru dreptate, libertate, democrație și pace.

Un prilej deosebit de afirmare a voinței de luptă antifascistă a muncitorimii l-a constituit în fiecare an sărbătorirea zilei de 1 Mai. În cadrul intrunirilor de 1 Mai, ca și al acelor ocazionate de alte prilejuri, minierii Văii Jiului au manifestat pentru suveranitatea și independența țării, împotriva tendințelor cercurilor imperialiste internaționale de revizuire a tratatelor de pace încheiate. Plasîndu-se pe poziția înaintată a P.C.R. minerii Văii Jiului, alături de întreaga clasă muncitoare, se declarau gata de-a apăra cu arma în mînă frontierele țării în cazul unei agresiuni din exterior. „Comuniștii, conștienți de aceasta (pericolul revizionismului teritorial — *n.n.*), într-un eventual război pornit de revizionisti, își oferă și ei serviciile lor statului”⁵⁰ erau concluziile cu care se încheia consfătuirea convocată la Cluj, la 13 iunie 1936, la care, comitetul regional P.C.R. convocase și pe delegații minerilor Văii Jiului. Această acțiune a căpătat o actualitate deosebită în perioada următoare. După cum nota la 14 ianuarie 1937 un raport al chesturii de poliție din Deva „în ultimul timp, o serie de evenimente de natură politică și socială au contribuit la o răscolire sufletească a populației din regiunea Văii Jiului. Raportul avea în vedere discursul revizionist rostit de Mussolini la Milano, vizita lui Horthy în Italia, ca și întreaga campanie revizionistă dusă de cercurile conducătoare din Ungaria horthystă care „... îi neliniștea pe toți”⁵¹.

⁴⁵ I d e m, filele 22—23.

⁴⁶ I d e m, dosar 3883, fila 74.

⁴⁷ I d e m, dosar 7360, filele 14—15.

⁴⁸ Arhivele statului, Deva, fond: Comisariatul de poliție Petroșani, dosar 1, fila 2.

⁴⁹ Arhiva C.C. al P.C.R., fond 77 dosar 7365, fila 11.

⁵⁰ I d e m, fond 16, dosar 3844, filele 29—32.

⁵¹ I d e m, fond 77, dosar 7368, fila 4.

Poziția internaționalistă a clasei muncitoare din țara noastră, de sprijinire a luptei proletariatului din alte țări contra fascismului, pentru libertate și pace și-a găsit în acei ani reflectarea și în acțiunile minerilor Văii Jiului. Fie că au protestat în cadrul întrunirilor lor contra reprimării insurtecției antifasciste din Viena, contra agresivității fascismului în Germania și Spania⁵², fie că au colectat și trimis ajutoare insurgenților vienezi, republicanilor spanioli etc.⁵³ minerii Văii Jiului s-au situat pe pozițiile înaintate ale întregii clase muncitoare din România contra pericolului fascist, pentru democrație și pace, pentru viitorul luminos al popoarelor.

Participarea activă a muncitorimii miniere și metalurgiste hunedorene la numeroasele acțiuni desfășurate în anii 1934 — februarie 1938, pentru făurirea unității de acțiune a clasei muncitoare și crearea pe această bază a Frontului popular antifascist, au consacrat-o pe mai departe ca unul dintre cele mai importante detașamente ale clasei muncitoare din România.

Instaurarea dictaturii regale, în februarie 1938 — după scurta guvernare gogo-cuzistă instalată în urma alegerilor parlamentare din decembrie 1938 — a constituit prin consecințele sale politice și sociale, o grea lovitură dată maselor populare.

Pe plan intern, începînd cu desființarea partidelor politice și adoptarea a o serie de legi și măsuri antimuncitorești, dictatura regală a contribuit la înăsprirea exploatării maselor populare.

Pe de altă parte, prin cedarea treptată în fața agresorilor hitleriști, dictatura regală a contribuit la subjugarea treptată economică și politică a României față de Germania hitleristă.

Pe fondul înrăutățirii condițiilor de trai ale maselor populare, ale înăsprirei exploatării și teroarei, s-au agravat contradicțiile orînduirii burghezo-moșierești. Cu toate măsurile represive luate de către autorități în acei ani, P.C.R. a desfășurat o intensă activitate organizatorică și propagandistică în vederea închegării unității de acțiune a clasei muncitoare în întreprinderi, pentru crearea unui larg front popular antifascist⁵⁴.

P.C.R. a pus cu maximă stringență problema găsirii de forme noi de îmbinare a luptei ilegale cu lupta legală, în scopul menținerii și stringerii legăturilor sale cu masele largi, a legăturii luptei pentru satisfacerea revendicărilor imediate ale oamenilor muncii cu lupta împotriva dictaturii regale.

Munca desfășurată de comuniști în sinul breslelor create de dictatura carlistă este semnificativă pentru priceperea cu care P.C.R. a reușit să folosească aceste organizații, pentru a determina nereușita planurilor regimului dictatorial de a izola pe comuniști de mase.

Ținînd cont de faptul că în cadrul breslelor muncitorii aveau dreptul de a-și alege organele de conducere — sub „tutela” autorităților bineînțelese — și de a alege delagați care să participe la tratativele cu patronii pentru încheierea contractelor colective de muncă, partidul comunist a trasat sarcină membrilor săi de a pătrunde în bresle și a le transforma în organe de luptă revoluționară ale clasei muncitoare. În acest fel, încă din primele luni de existență a breslelor, s-a conturat faptul că în aceste organizații profesionale avea loc o vie activitate revoluționară. Comuniștii au

⁵² I d e m, dosar 7539, filele 268, 314, 354, 355.

⁵³ I d e m, fond 16, dosar 3824, fila 549.

⁵⁴ *Documente din istoria P.C.R. 1917—1944*, E.S.P.L.P., București, 1953, p. 305.

știut să țină seama în mod just de toate revendicările concrete ale maseilor, stînd în permanență în fruntea acțiunilor întreprinse de muncitori.

Activitatea desfășurată de P.C.R. în bresle s-a împletit strîns cu activitatea ilegală a partidului. Autoritățile burghezo-moșierești din acel timp atestă o susținută activitate a comuniștilor în diferite centre muncitorești printre care se enumeră și Valea Jiului, Deva și Alba Iulia pe linia ținerii de întruniri conspirative, în care erau dezbătute situația grea a muncitorimii, munca de propagandă ce se cerea desfășurată de la om la om și răspîndirea de manifeste și ziare ale partidului în întreprinderi și cartiere muncitorești.

În seria acțiunilor revoluționare conduse de P.C.R. în perioada dictaturii regale, se desprind ca momente importante și campaniile politice legate de sărbătorirea zilei de 1 Mai. Pentru a împiedeca întrunirile muncitorești, guvernul a interzis cu ocazia zilei de 1 Mai 1938 orice demonstrație de stradă, permițînd numai sindicatelor muncitorești legale afiliate la C.G.M. organizarea de întruniri de sală, sub controlul autorităților. În această situație organizațiile P.C.R. au primit indicații să mobilizeze masele muncitoare la întrunirile organizate legal și să imprime acestora un caracter revoluționar. De menționat este faptul că muncitorimea din importante centre: Valea Jiului, Hunedoara, Oradea, Reșița etc. nu a avut posibilitatea să se întrunească în ziua de 1 Mai 1938, autoritățile, în baza stării de asediu, nepermițînd, nici pentru sindicatele legale, întruniri muncitorești⁵⁵.

În noile condiții create, o dată cu înființarea breslelor, P.C.R. a reușit datorită desfășurării unei susținute activități politice în cadrul acestora, să organizeze acțiuni economice și politice ale muncitorimii, bazate pe tactica frontului unic, acțiuni întruchipate în marea demonstrație antifascistă din București și în întrunirile din numeroase orașe ale țării în ziua de 1 Mai 1939. Demonstrația din capitală din ziua de 1 Mai, datorită unei prodigioase munci de organizare desfășurată de către activiști ai partidului și ai U.T.C. s-a transformat într-o puternică manifestație de protest împotriva regimului dictatorial pentru apărarea independenței și integrității teritoriale a României, împotriva fascismului și a pericolului de război⁵⁶.

Întruniri muncitorești în săli cu ocazia zilei de 1 Mai 1939 s-au ținut în majoritatea orașelor și centrelor muncitorești din țară, printre care: Timișoara, Arad, Valea Jiului, Deva, Alba Iulia, Reșița etc.⁵⁷. Cu ocazia acestor întruniri, muncitorimea a condamnat politica teroristă și trădătoare a organizațiilor fasciste din țară. Întrunirile, desfășurate sub semnul unității de luptă a clasei muncitoare au demonstrat creșterea activității revoluționare a maselor și a capacității organizatorice și politice a partidului comunist.

Ziua de 1 Mai 1940 a fost sărbătorită de muncitori, sub conducerea comuniștilor, în București și în numeroase alte orașe din țară în aceleași condiții de teroare din partea autorităților ca și în anii precedenți. Cu prilejul acestei sărbători muncitorii comuniști, social-democrați sau fără de partid, au demascat exploatarea la care erau supuși oamenii muncii,

⁵⁵ O. Matichescu, *Întruniri și demonstrații ale oamenilor muncii din România, împotriva exploatării capitaliste, pericolului fascist și de război, desfășurate cu prilejul zilei de 1 Mai în perioada dictaturii regale*, în „Analele Institutului de științe istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R.”, nr. 2, 1964, p. 66.

⁵⁶ Idem, p. 67.

⁵⁷ Idem, p. 77.

luind în același timp atitudine împotriva fascismului, în apărarea integrității teritoriale a țării, periclitată de uneltirile cercurilor revanșarde și revizioniste din exterior.

În Valea Jiului și în alte localități, unde din cauza terorii maselor muncitoare nu au avut posibilitatea să organizeze întruniri muncitorești, comuniștii au folosit alte metode, organizând ieșiri colective în împrejurimile localităților respective⁵⁸.

Un important rol în cadrul luptei maselor muncitoare împotriva dictaturii regale l-au avut mișcările greviste ale proletariatului. La baza acestor acțiuni au stat o serie de cauze de ordin social—economic și politic.

Înrăutățirea situației economice a muncitorimii a determinat creșterea spiritului revoluționar, adâncirea contradicției fundamentale din societatea românească. În munca desfășurată în întreprinderi prin răspîndirea de manifeste, de ziare revoluționare ilegale, comuniștii indicau proletariatului ca singură cale pentru obținerea victoriei, lupta revoluționară împotriva patronilor și a regimului dictaturii regale. Rolul organizator și conducător al P.C.R. în mișcarea grevistă a proletariatului în anii dictaturii carliste, și-a găsit expresia în propaganda desfășurată pentru a convinge pe muncitori de necesitatea declarării grevelor, alegerea unor organe de conducere a grevelor, formate din elementele combative și constituirea de pichete de apărare împotriva organelor represive.

Grevele din anii 1938—1940 au cuprins un număr mare de întreprinderi, totodată cele mai multe greve fiind precedate de conflicte de muncă îndelungate. Luptele greviste, în același timp, s-au desfășurat în industria ușoară, care se bucura în mai mică măsură de sprijinul statului, din care cauză fenomenele de criză au avut repercusiuni tocmai în diferitele ei ramuri și implicit asupra clasei muncitoare.

În șirul grevelor din acei ani se numără acțiunile muncitorilor din București, Cluj, Timișoara, Iași, Ferdinand, Hațeg (o întreprindere tipografică)⁵⁹.

Situația insuportabilă în care au fost aduse masele muncitoare în timpul dictaturii militarofasciste a făcut ca nemulțumirile oamenilor muncii să crească tot mai puternic. Clasa muncitoare în frunte cu comuniștii, a intensificat lupta împotriva militarizării întreprinderilor, a politicii teroriste fasciste, a intensificării extraordinare a exploatarei și împotriva jefuirii țării de către hitleriști.

Prin documentele elaborate în acei ani, P.C.R. a reușit să mobilizeze masele muncitoare din întreaga țară la luptă împotriva dictaturii militare-fasciste și a mașinii de război hitleristă. Documentul istoric intitulat „Punctul nostru de vedere”, elaborat de Comitetul Central al P.C.R. în 10 septembrie 1940, atrăgea atenția poporului român, batjocorit de către slugile lui Hitler că dictatura militară-fascistă caută să folosească țara noastră drept avanpost unei provocări războinice antisovietice, arătînd că partidul comunist și-a pus ca sarcină imediată mobilizarea maselor largi la lupta revoluționară în vederea răsturnării clicii antonesciene⁶⁰.

Organizațiile locale de partid din Hunedoara au răspîndit în rîndurile muncitorilor, prin comuniști și alți luptători antifasciști, numeroase

⁵⁸ Idem, p. 83.

⁵⁹ Alexandru Gh. Savu, *Date privind mișcarea grevistă în timpul dictaturii regale*, în „Analele...”, op. cit., nr. 5/1963, p. 72.

⁶⁰ *Documente din istoria P.C.R., 1917—1944*, op. cit., p. 331.

manifeste și chemări mobilizatoare la luptă. Manifestele răspândite de comuniști cereau: „Frați muncitori, nu mai lucrați pentru germani, căci Hitler și Antonescu ne-au adus la cea mai neagră mizerie”⁶¹.

Pentru a împiedica mișcarea de rezistență a muncitorilor hunedoreni, începând din toamna anului 1940 poliția și siguranța au trecut la numeroase arestări. Astfel, în lunile septembrie și octombrie 1940 în Valea Jiului și la Deva au fost organizate razii și percheziții la domiciliu, la toți cei „suspecți de comunism”. În anii 1941 și 1942 la Deva și în Valea Jiului au fost arestați numeroși muncitori mineri pentru activitate revoluționară, care în urma judecării de către Curtea marțială din Sibiu au primit pedepse ce însumau cifra de 100 ani de muncă silnică⁶².

Măsurile teroriste nu au reușit însă să stăvilească lupta revoluționară a muncitorimii hunedorene. Acțiunile greviste desfășurate în anii dictaturii antonesciene, demonstau că muncitorimea s-a încadrat activ în mișcarea de rezistență a poporului român. La sfârșitul anului 1940, minierii de la societatea „Mica” Brad și de la Săcărimb s-au ridicat la luptă cerînd mărirea salariului, aprovizionarea cu cele necesare prin magazinele societăților și încetarea terorii dezlănțuite împotriva muncitorimii⁶³.

Cu toată întetirea terorii fasciste, cu toate că mulți comuniști din Valea Jiului zăceau în închisori, Partidul Comunist Român a dus și în această perioadă o muncă vie de agitație în rândurile minerilor, arătîndu-le cum trebuie organizată lupta, care o dată începută trebuie dusă pînă la capăt.

La baza activității comuniștilor a stat platforma de luptă a P.C.R. din 15 ianuarie 1941, care prevedea, printre altele și „îmbunătățirea reală a situației celor ce muncesc, față de promisiunile și măsurile înșelătoare ale regimului legionar”⁶⁴.

Munca desfășurată de comuniști în vederea declanșării unei greve generale, cuprindea aspecte variate. Comuniștii împărțeau muncitorilor broșuri și manifeste în care era demascată politica de trădare națională a dictaturii militare-fasciste, arătîndu-se muncitorimii drumul ce-l are de urmat în lupta împotriva jugului fascist. Astfel, în lunile ianuarie, februarie și martie 1941, au fost răspândite printre muncitori, broșuri și manifeste care chemau la luptă revoluționară, antifascistă. Pe lîngă broșuri au fost confecționate manifeste scrise de mînă, care erau afișate în diferite locuri vizibile. Aceste manifeste îndemnau muncitorii la grevă și la alte diferite acțiuni de protest împotriva conducerii întreprinderii⁶⁵.

În aceste condiții, muncitorii mineri din Valea Jiului hotărâsc să declare grevă, prin care să dobîndească îmbunătățirea situației lor materiale.

Greva a început în ziua de 15 aprilie 1941. Conducerea grevei de către comuniști, solidarizarea altor muncitori cu minerii greviști, precum și atitudinea hotărîtă a femeilor, explică amploarea pe care a căpătat-o greva. Acțiunea grevistă a minerilor din Valea Jiului a exprimat voința de luptă a muncitorilor pentru condiții de viață omenești, pentru înlăturarea regimului militar-fascist. Ea a afirmat, încă o dată, curajul și

⁶¹ M. Covaci, *Din lupta muncitorilor minieri în primii ani ai dictaturii militare-fasciste*, în „Analele...”, op. cit., nr. 3/1964, p. 96.

⁶² Idem, p. 97.

⁶³ Idem, p. 99.

⁶⁴ *Documente din istoria P.C.R., 1917—1944*, op. cit., p. 336.

⁶⁵ Din relatările unui participant la greva din 1941.

avântul de luptă al muncitorilor, a contribuit la întărirea experienței revoluționare a clasei muncitoare și la înțelegerea mai profundă a rolului conducător al P.C.R. în desfășurarea luptelor greviste.

Desfășurată în condițiile dictaturii militare-fasciste, greva minerilor din Valea Jiului din primăvara anului 1941 a lovit direct în odiosul regim fascist prin pagubele provocate de încetarea aprovizionării cu cărbunii necesari războiului care se pregătea.

În ultima parte a anului 1941, acțiunile muncitorilor mineri, care au reținut atenția opiniei publice au fost greva muncitorilor de la Societatea minieră „Mica” Brad⁶⁶ precum și numeroasele conflicte colective de muncă din alte centre miniere.

În minele din Valea Jiului se constată de asemenea o scădere simțitoare a randamentului producției. La 4 iunie, de pildă, la mina Lupeni, în sectorul III, la grupa Poboreni, o parte din minierii primului schimb au părăsit lucrul, determinând scăderea randamentului producției la 3,55 tone post în loc de 5 tone post, cât era normal⁶⁷. Scăderea randamentului producției ar fi fost cu mult mai mare dacă autoritățile nu ar fi luat pe loc toate măsurile de aducere cu forța la lucru a minerilor greviști și de întărire a efectivului cu noi muncitori⁶⁸. Totodată, au fost adoptate măsuri drastice de represiune împotriva greviștilor, organizatorii lor fiind retrogradați sau licențiați din serviciu⁶⁹. „Starea de spirit a minerilor — raporta la 24 iunie siguranța din Petroșani — este îngrijorătoare”⁷⁰. Exemplul greviștilor din 4 iunie a fost urmat și de alte echipe de mineri. La 13 iulie, schimbul III de la aceeași mină, fiind în inferioritate numerică din cauza neprezentării la lucru a minerilor, s-a dispus repartizarea celor veniți la lucru pe lângă grupa Furnea (abatajul 5/III). În semn de solidaritate cu cei neprezentați la lucru, tovarășii lor de schimb au refuzat însă și ei să lucreze în acea zi⁷¹.

Glasul P.C.R. pătrundea tot mai insistent printre mineri prin intermediul ziarului „România liberă”, ce apărea în Banat, și al altor publicații comuniste, ca și cu ajutorul manifestelor ce erau difuzate din mină în mină. Lozincile însuflătoare ca: „Muncitori, luptați pentru încetarea războiului! Lucrați încet și prost! La luptă contra nemților! Frați muncitori! Nu mai lucrați pentru Germania căci Hitler și Antonescu ne-au adus în cea mai neagră mizerie!”⁷² erau tot mai intens făcute cunoscute maselor de mineri din Petroșani, Lupeni, Aninoasa, Lonea, Vulcan, Petrila. Pentru activitatea desfășurată pe linia editării și difuzării de manifeste comuniste, numeroși mineri au fost concediați din serviciu. „Vă rugăm a ținea seama ca ei să nu mai fie reprimiți în serviciu”⁷³ era formula care însoțea fiecare licențiere din lucru a minerilor, pentru activitatea comunistă.

Efectul practic al vibrantelor chemări lansate de partidul comunist în rîndul minerilor îl constituie intensificarea acțiunilor lor revoluționare de rezistență față de ordinele autorităților fasciste. Conducerea minelor Văii Jiului — remarcă la 3 noiembrie 1942 un raport al Ministerului

⁶⁶ *Revista arhivelor*, nr. 2/1962, pp. 103—104.

⁶⁷ Arhivele statului, Deva, dosar: Mina Lupeni.

⁶⁸ *Ibidem*.

⁶⁹ *Ibidem*.

⁷⁰ Arhiva C.C. al P.C.R., fond 77, dosar 7420, filele 185 și 278.

⁷¹ Arhivele statului, Deva, dosar: Mina Lupeni.

⁷² Arhiva C.C. al P.C.R., fond 16, dosar 3800, fila 154.

⁷³ Arhiva Combinatului Carbonifer al Văii Jiului, dosar: Circulare pe 1942.

Înzestrării Armatei — reclamă că „lucrătorii lipsesc nemotivat de la lucru sau părăsesc serviciul fără voie. Această stare de lucruri face ca randamentul să sufere tocmai azi când nevoile timpului cer un maximum de producție”⁷⁴. Înțelegînd prin „nevoile timpului” producția de cărbune necesară ducerii războiului hitlerist, în care România fusese tîrită împotriva voinței oamenilor muncii, conducerea minelor Văii Jiului recunoștea de fapt, în acest raport, incapacitatea ei de a mai putea asigura cantitatea de cărbune cerută de căpeteniile fasciste ale statului, incapacitate datorată tocmai ostilității pe care minerii o manifestau față de exploatarea capitaliștii, dictatura militară-fascistă și războiul hitlerist.

În asemenea condiții, caracterizate de sporirea dirzeniei muncitorilor, la 20 noiembrie 1942 a avut loc denunțarea contractului colectiv aflat în vigoare pentru perioada 1 iulie—31 decembrie 1942⁷⁵. „Salariile actuale — au declarat delegații minerilor cu acest prilej — nu mai corespund scumpetei ce s-a produs între timp, care în loc de a se opri și stabili este în continuă creștere, agravînd tot mai mult condițiile de viață ale muncitorilor din Valea Jiului”⁷⁶.

Un rol important în pregătirea minerilor cu problemele ce le stăteau în față în momentul începerii tratativelor pentru încheierea noului contract colectiv l-a avut întrunirea convocată de organizația P.C.R. din Valea Jiului la sfîrșitul lunii noiembrie 1942, la Lupeni⁷⁷. În cadrul întrunirii au fost analizate probleme privind atitudinea delegațiilor minerilor la tratative, sarcinile luptei împotriva fascismului și războiului hitlerist, au fost făcute cunoscute ultimele știri legate de situația frontului⁷⁸.

Începute la 4 decembrie 1942, la București, tratativele pentru încheierea noului contract colectiv au continuat cu întreruperi pînă la 18 decembrie, cînd se ajunsese la stadiul de trecere la redactarea noului contract⁷⁹. Manevrînd în direcția împiedicării încheierii unui contract colectiv care să țină cont de doleanțele muncitorilor mineri, reprezentanții societăților miniere, cu acordul autorităților fasciste, au dispus amînarea semnării contractului pînă la apariția deciziei ministeriale, care, conform promisiunilor Ministerului Muncii, avea să stabilească o nouă salarizare în industria carboniferă⁸⁰.

La aflarea veștilor privind amînarea semnării contractului colectiv, s-au produs noi agitații în sînul minerilor de pe Valea Jiului. „Lipsa de încălziminte, insuficiența salariului, rația de făină prea mică și munca intensă sînt subiecte curente în discuțiile acestor muncitori”⁸¹, raporta la 14 decembrie 1942 poliția din Petroșani.

Rapoartele alcătuite de autoritățile militare la finele anului 1942 semnalau: „În privința traiului și a îmbrăcăminte, muncitorii se plîng de un salariu prea mic... Pe cînd muncitorul duce tot greul, susținîndu-și viața și munca grea și istovitoare în aerul nesănătos din mină, este retribuit cu un salariu care abia îi ajunge ca să trăiască de o zi pe alta și de multe ori nu-și poate întreține familia”⁸².

În anul 1942 se desfășoară și greva muncitorilor de la „Mica” Brad.

⁷⁴ *Ibidem*.

⁷⁵ Arhiva C.C. al P.C.R., fond 5, dosar 841, filele 8, 18, 25, 266, 457.

⁷⁶ *Ibidem*, fond 16, dosar 3910, fila 344.

⁷⁷ *Ibidem*.

⁷⁸ *Ibidem*, fond 5, dosar 284, filele 25 și 226.

⁷⁹ *Ibidem*, fila 226.

⁸⁰ *Ibidem*, fila 76.

⁸¹ *Ibidem*.

⁸² *Ibidem*, fond 16, dosar 3799, filele 243—245.

Luînd toate măsurile în vederea împiedicării oricărei acțiuni de rezistență din partea muncitorilor contra exploataării și războiului, spre sfîrșitul lunii aprilie 1942, s-a anunțat în mod oficial că toți lucrătorii vor sărbători ziua de 1 Mai 1942, prin muncă. Majoritatea muncitorilor de la mina „Mica” Brad, încălcînd dispozițiile direcției, nu s-au prezentat la lucru. Din nota Inspectoratului de jandarmi din 2 mai 1942 rezultă că în ziua de 1 Mai nu au intrat la lucru muncitorii de la minele Musariu I și II, Valea Arsului, Ruda—Brad, numărul lor ridicîndu-se la 756⁸³. Acțiunea muncitorilor mineri de la 1 Mai făcea dovada creșterii conștiinței de clasă a muncitorilor, hotărîrii lor de a folosi toate posibilitățile în vederea obținerii satisfacerii revendicărilor lor. Ca urmare a acțiunii greviste din 1 Mai 1942, direcția societății „Mica” s-a văzut obligată să satisfacă unele dintre revendicări, iar minerii în ziua de 2 mai au reînceput lucrul la toate minele. Direcția societății „Mica”, în urma tratativelor duse cu delegația muncitorilor, a acordat un spor de salariu de 30 la sută cu începere de la 1 ianuarie 1942, rămînînd însă nerezolvate cerințele referitoare la aprovizionarea cu produse la un preț mai redus și acordarea ajutorului familial. Organele represive, în goana lor după „instigatori la grevă”, au arestat și de data aceasta un număr de 3 mineri. Acțiunea organelor represive a produs indignare în rîndurile muncitorilor, care pe diferite căi cereau eliberarea minerilor arestați. În ciuda acestor proteste și a stării de spirit care se crease la exploatarea minelor „Mica”, direcția minei, pentru a intimida pe muncitori, a afișat la toate exploatarea sentințe prin care cei 3 mineri au fost condamnați la cîte un an închisoare⁸⁴.

Perioadele de camuflaj erau folosite de către muncitori pentru sabotarea producției de război. La adăpostul camuflajului muncitorii din schimburile de noapte încetineau lucrul, fapt ce ducea la scăderea simți-toare a producției⁸⁵.

În anul 1943 știrile aduse de pe front de soldații români, mineri de meserie, ce veneau dintr-acolo, cu privire la tratamentul inuman la care erau supuși din partea ofițerilor hitleriști, produceau indignare în rîndul familiilor lor și al populației civile⁸⁶. Erau în creștere agitațiile în rîndul văduvelor de război, care, rămase cu 3—4 copii de întreținut, primiseră o pensie sub orice limită de întreținere⁸⁷.

Agitațiile minerilor din Valea Jiului au continuat să se manifeste cu intensitate și la începutul anului 1944⁸⁸, în special, după cum nota la 13 februarie 1944 poliția din Petroșani, „din cauza continuilor nemulțumiri pe care le manifestă acești muncitori pe tema salariilor, a aprovizionărilor cu articole de îmbrăcăminte, mai ales în timpurile actuale cînd se întîmplă greutăți mari în ceea ce privește aprovizionarea cu astfel de articole, deoarece, cu toate că se găsesc pe piață, totuși prețul lor este destul de mare și astfel muncitorii, cu salariile ce le primesc, numai cu greu pot face față celor necesare existenței, mai ales cei cu familii numeroase”⁸⁹.

⁸³ Idem, fond 77, dosar 7392, fila 226.

⁸⁴ Ibidem.

⁸⁵ M. Grosu, Gh. Găinușe, P. Iani, *Acțiuni ale muncitorilor din industria metalurgică și de armament pentru sabotarea războiului hitlerist*, în „Analele...”, op. cit., nr. 5/1964, p. 25.

⁸⁶ Arhiva procuraturii orașului Deva, dosar 14/1943.

⁸⁷ Arhiva C.C. al P.C.R., fond 16, dosar 3910, fila 358.

⁸⁸ Arhiva procuraturii orașului Deva, dosarele: 1/1944, 2/1944, 13/1944.

⁸⁹ Arhiva C.C. al P.C.R., fond 16, dosar 3941, fila 12.

La Cîmpului Neag și Uricani, minerii au ripostat energetic hitleriștilor, care devastau pădurile din împrejurimi, cărind lemne cu camioanele în gara Lupeni⁹⁰. Ei au protestat, de asemenea, împotriva aroganței cu care hitleriștii tratau populația muncitoare din aceste localități.

Noi acțiuni întreprind minerii la Aninoasa unde, în locul prizonierilor sovietici, au fost aduși la lucru concentrați din diverse regiuni ale țării⁹¹. Concentrații aduși aci din județul Gorj și, asemenea lor, și cei din alte județe, au refuzat în mai multe rânduri să intre în lucru⁹².

Ca urmare a rezistenței și a sabotajului organizat de muncitori, se produce o scădere vizibilă a producției de cărbune. În luna aprilie 1944, de pildă, s-a realizat o producție cu 2715 tone mai mică decât cea din luna martie a aceluiași an. Pe schimb s-a realizat în această lună o producție de 245,25 de tone, față de 266,66 de tone cât s-a realizat în luna precedentă⁹³.

O tot mai rodnică activitate desfășoară în rîndul minerilor activiștii P.C.R. Manifestele partidului comunist aduceau în rîndul minerilor lozincile revoluționare. În noaptea de 26/27 aprilie 1944, în Aninoasa, la sectorul 3 Priboi și 3 Piscu, au fost difuzate manifeste conținînd lozincile: „Muncitorime minieră, de 1 Mai cereți 8 ore de lucru, că voi lucrați 16!, Vrem salariu mărit! Vrem pace cu sovieticii! Jos Antonescu!”⁹⁴.

Efervescența revoluționară ce caracteriza starea de spirit a minerilor din Valea Jiului în vara anului 1944, situație ce reiese foarte semnificativ din numeroasele documente ale vremii⁹⁵ purta în sine înțelegerea adîncă de către muncitori a evenimentelor petrecute pe front, nerăbdarea cu care ei așteptau sfîrșitul războiului, înfringerea Germaniei hitleriste. „Muncitorii — nota poliția din Deva la 22 august 1944, în pragul insurecției armate — așteaptă cu multă nerăbdare căderea actualului guvern (antonescian — *n.n.*), o parte din ei sînt chiar gata să comită acte de sabotaj pentru a grăbi prăbușirea acestuia. Ura contra regimului (antonescian — *n.n.*) și a războiului (hitlerist — *n.n.*) — continua nota — crește în fiecare zi”⁹⁶.

Aceste aprecieri, foarte semnificative de altfel pentru momentele în care erau făcute, erau însoțite de statistici amănunțite dovedind „situația economică precară”⁹⁷ a țării. Munca dusă de P.C.R. în rîndurile minerilor în acei ani de cruntă teroare își găsea reflectarea, între altele, în scăderea producției miniere și lovirea în acest fel în producția de război a țării. Față de producția trimestrială medie de 622.533 de tone de cărbune realizate în 1943, în primul trimestru al anului 1944 nu s-au realizat decât 601.574 de tone, iar în al doilea trimestru 516.588 de tone⁹⁸. Această scădere a randamentului producției, ca și scăderile înregistrate în întreaga perioadă a anilor 1941—1944, constituia una din consecințele

⁹⁰ *Ibidem*.

⁹¹ Temîndu-se de strîngerca de la zi la zi a relațiilor de prietenie între localnici și prizonierii sovietici, autoritățile fasciste au dispus, la începutul anului 1944, încarțiruirea tuturor prizonierilor în lagărul central de la Vulcan.

⁹² Arhiva C.C. al P.C.R., fond 16, dosar 3941, fila 12.

⁹³ Arhivele statului, Deva, dosar: Rapoarte de activitate ale societății „Lonea” pe 1944.

⁹⁴ Arhiva C.C. al P.C.R., fond 16, dosar 3939, fila 124.

⁹⁵ *I d e m*, fond 77, dosar 7337, fila 57.

⁹⁶ *I d e m*, fila 59.

⁹⁷ *I d e m*, fond 10, dosar 3873, fila 319.

⁹⁸ Arhiva Combinatului Carbonifer al Văii Jiului, dosar: Dări de seamă ale Consiliului de administrație al societății “Petroșani” pe anul 1944.

activității desfășurată de P.C.R. pentru mobilizarea minerilor în acțiunea de sabotare a producției de război capitaliste.

Numeroasele acțiuni revendicative și protestatare, organizate de muncitorimea hunedoreană în acei ani, din care unele s-au ridicat pînă la grevă, au întruchipat hotărîrea muncitorilor mineri de a se situa alături de întregul popor muncitor în lupta împotriva exploatării capitaliste, dictaturii militare-fasciste și războiului hitlerist.

Pentru a înăbuși lupta revoluționară a maselor muncitoare și a menține regimul de exploatare și silnicie, burghezia și moșierimea au împinzit țara cu închisori și lagăre. Urmărind să-i izoleze pe comuniști de mase și să-i distrugă din punct de vedere fizic și moral, dictatura militară-fascistă a introdus pentru aceștia, un regim de asasinare lentă, prin schingiuri și înfometare. Regimul aspru impus prin condițiile de detențiune nu a putut stăvili, însă, lupta comuniștilor și antifasciștilor. Temnițele au fost transformate de comuniști în adevărate școli de educație politică, revoluționară. Se desfășura, cu toate interdicțiile extrem de aspre, o intensă activitate de partid și de pregătire cultural-ideologică. Munca politico-educativă oțelea curajul și încrederea comuniștilor în triumful cauzei clasei muncitoare, îi pregătea pentru ca la ieșirea din temnițe să se avînte mai înarmați în luptă.

Alături de comuniștii din întreaga țară, muncitorii hunedoreni întemnițați pentru activitatea lor revoluționară, au ținut sus steagul partidului, desfășurînd și în acele condiții de teroare o neobosită luptă pentru cauza celor exploatați și asupriți. „În închisoarea din Caransebeș — relatează Patilineț Ioan, activist al Comitetului Județean P.C.R. Hunedoara — fiind dus în 1941 împreună cu alți tovarăși, am cunoscut pe tovarășii: Nicolae Ceaușescu, Emil Bodnăraș și pe Gh. Gheorghiu-Dej. Conducerea de partid din închisoare a luat în discuție situația noastră, a celor proaspăt sosiți. Eu am lucrat la atelierul de tîmplărie alături de alți tovarăși, avînd sarcini trasate de conducerea partidului. Sarcinile se transmiteau, de obicei, în timpul afectat pentru plimbare în curte. Ședințele conducerii de partid se țineau mai ales în biblioteca închisorii. Noi, uteciștii stăteam de pază. Cînd apărea vreun gardian, tovarășii din bibliotecă citeau o carte oarecare. Pentru pregătirea noastră politică un mare sprijin am avut din partea tovarășului Miron Constantinescu care era bibliotecar. Lucram diferite obiecte pe care le trimiteam acasă la părinți spre a le vinde, iar banii erau folosiți pentru nevoile colectivului de comuniști din închisoare”⁹⁹. În același sens, tovarășul Cotoș Iosif, muncitor pensionar din Petroșani, își amintește: „În lagărul din Tirgu Jiu unde am fost internat am întîlnit pe tovarășii: Gh. Gheorghiu-Dej, Chivu Stoica, Mihai Gere și alții. Primind sarcina de a mă ocupa cu grădinăritul, am reușit să țin legătura cu tovarășele femei din lagăr transmițîndu-le sarcini trasate de conducerea partidului din lagăr. În munca de grădinar, eu asiguram securitatea participanților la ședințele de partid. Luam uneltele de grădinar și îmi făceam de lucru în apropierea porții mari de la intrarea în lagăr. Cînd veneau gardienii, făceam zgomot cu uneltele ca să audă tovarășii. Lovirea sapei sau a greblei o făceam sub pretextul curățirii de pămînt”¹⁰⁰.

Activitatea revoluționară desfășurată de muncitorimea hunedoreană în anii dictaturii militare-fasciste a constituit o contribuție de seamă la

⁹⁹ Arhiva Muzeului Județean Hunedoara Deva, *loc. cit.*

¹⁰⁰ *Ibidem*.

lupta generală a poporului român împotriva fascismului și a războiului hitlerist pentru înfăptuirea glorioasei insurecții armate antifasciste din august 1944.

Insurecția armată de la 23 August 1944 a constituit o cotitură radicală în viața poporului român, a deschis o nouă epocă în istoria țării noastre, epoca revoluției populare. Răsturnarea dictaturii militare-fasciste a fost opera maselor largi ale poporului, a luptei lor pline de avânt și abnegație pentru eliberarea patriei, pentru cucerirea independenței naționale, luptă organizată și condusă de către Partidul Comunist Român.

Evenimentele petrecute cu mai bine de două decenii în urmă au avut profunde rădăcini istorice în frământările sociale din perioada premergătoare războiului. Forțele patriotice care au activat în August 1944 și-au tras seva, vigoarea, din marile bătălii revoluționare, desfășurate de-a lungul anilor de masele largi populare, sub conducerea comuniștilor.

Poporul nostru se mîndrește cu faptul de a fi luptat, sub conducerea partidului comunist, pentru eliberarea țării de sub jugul fascist, de a-și fi adus contribuția la lupta pentru zdrobirea Germaniei hitleriste și salvarea civilizației de barbaria fascistă.

Înaintarea țării noastre, astăzi, pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate, succesele luptei pentru înfăptuirea obiectivelor acestei etape în vederea trecerii treptate la construirea comunismului reprezintă o strălucită confirmare istorică a justeței politicii Partidului Comunist Român, o cheazăie că, sub conducerea înțeleaptă a partidului, poporul nostru va obține noi și mărețe realizări pe drumul înfloririi patriei noastre, al bunăstării și fericirii.

Neobosita activitate politică și organizatorică a partidului a găsit teren fertil în activitatea creatoare, în munca harnicului și talentatului nostru popor, care a schimbat din temelii întreaga țară. Consecvent liniei leniniste de industrializare socialistă, partidul a pus bază solidă și trainică dezvoltării întregii noastre economii. De la un capăt la celălalt al țării se profilează azi siluetele zvelte ale noilor fabrici și uzine, a cecilor și sutelor de unități industriale noi. Întreg cuprinsul patriei a devenit un imens șantier al construcției socialiste.

Tabloul industriei al României socialiste ne înfățișează priveliști minunate, încântătoare. Tînăra și vigoaroasa noastră industrie chimică, puternica industrie constructoare de mașini, marile centrale electrice, modernele combinate de prelucrare superioară a lemnului sînt numai cîteva elemente ale acestui măreț tablou.

Astăzi, fiecare din noi ne mîndrim cu furnalele, cuptoarele Martin de mare capacitate, cu laminatoarele moderne, de înalt nivel tehnic din Hunedoara, cu faptul că datorită gradului ridicat de mecanizare a lucrărilor miniere, munca în subteran este mai productivă, mai frumoasă.

România socialistă este o țară cu o economie dinamică, multilateral dezvoltată, al cărei ritm de dezvoltare o situează printre cele mai înaintate din lume. În prezent, tînăra industrie socialistă produce aproape de 10 ori mai mult decît producția industrială a anului 1938 din România burghezo-moșierească. Întreaga producție industrială a anului 1938 se realizează astăzi în circa 5 săptămîni, a construcției de mașini în 15 zile, a chimiei în 9 zile.

Concomitent cu dezvoltarea industriei, a pășit pe drumul socialismului, al marii producții moderne și agricultura țării noastre. Cu încredere deplină în politica partidului, harnica țărănime a devenit o clasă stăpînă pe mijloacele de producție, pe munca și rezultatele ei. Țărănimea coopera-

tistă participă activ la lupta pentru continuarea sporirii a producției agricole vegetale și animale, la asigurarea unui belșug de produse agroalimentare.

În condițiile dezvoltării mecanizării și chimizării lucrărilor agricole producția a crescut în ultimii zece ani cu 30,8 la sută, ceea ce a asigurat un belșug de produse pentru aprovizionarea populației, a industriei cu materii prime, crearea unor rezerve de stat, precum și unele disponibilități pentru export.

Dezvoltarea în ritm ascendent a economiei naționale a dus la creșterea an de an a venitului național. Pe această bază, partidul și guvernul au luat măsuri importante pe linia înfăptuirii mărețului țel al ridicării continue a nivelului de trai material și cultural al celor ce muncesc.

Fiecare familie, fiecare om al muncii simte azi în viața de zi cu zi tot ceea ce partidul și guvernul au făcut pentru un trai mai bun, mai fericit și îmbelșugat.

Marile transformări care au avut loc în viața economică a țării au schimbat calitativ și structura socială, au dus la întărirea continuă a orînduirii noastre de stat socialiste. Au fost lichidate definitiv clasele exploatatoare. Clasa muncitoare, stăpînă pe munca sa, și-a sporit rîndurile, a crescut capacitatea de mobilizare, spiritul de disciplină și puterea de organizare, trăsături pe care le-a imprimat întregului popor. De asemenea, o dată cu încheierea cooperativizării agriculturii, țărănimea a devenit o clasă nouă, omogenă și unitară. În același timp, noua intelectualitate, legată trup și suflet de popor, are cele mai largi posibilități de punere în aplicare a cunoștințelor și capacității sale în slujba construcției socialiste.

O caracteristică fundamentală a societății noastre este lărgirea continuă a democrației socialiste, participarea largă a maselor la dezbaterile principalelor probleme ale politicii interne și externe, la conducerea treburilor obștești. Crește tot mai mult rolul statului în organizarea, planificarea și conducerea economiei naționale.

Victoriile poporului nostru, obținute sub conducerea înțeleaptă a partidului, sînt în același timp o contribuție internaționalistă la dezvoltarea sistemului mondial socialist, la întărirea forțelor păcii și progresului întregii omeniri.

Întregul nostru popor muncește cu entuziasm pentru înfăptuirea lumenoselor perspective deschise de cel de-al X-lea congres al partidului. Milioanele de oameni ai muncii de la orașe și sate, mai strîns uniți ca orîcînd în jurul partidului drag, a Comitetului său Central, înscriu în agenda vremii fapte în fața cărora îți tresaltă inima de bucurie.

Remarcabile sînt și succesele oamenilor muncii din județul Hunedoara. În toate întreprinderile județului sarcinile de plan sînt îndeplinite și depășite.

Ca urmare a muncii entuziaste desfășurate, harnicii mineri, siderurgiști, constructori, forestieri și ceilalți oameni ai muncii au produs peste plan zeci de mii de tone fontă, oțel, laminate finite pline, cocs și semicocs, cărbune brut extras, minereu de fier, cantități importante de cherestea, un mare număr de mașini-unelte și multe alte produse. Sînt realizări ce reflectă hotărîrea cu care colectivele de muncă din județul nostru dau viață mărețelor sarcini trasate de Congresul al X-lea al Partidului Comunist Român pe linia construirii societății socialiste multilateral dezvoltate în patria noastră.

R É S U M É

L'activité révolutionnaire déployée par la classe ouvrière de Hunedoara sous la direction du Parti Communiste Roumain, dans la période du régime bourgeois-agrarien, a constitué une contribution importante à la lutte générale du peuple roumain contre l'exploitation et l'oppression, contre le fascisme et la guerre, pour la paix et le socialisme.

Se fondant sur une sérieuse documentation d'Archives et sur les relations de communistes qui ont lutté dans l'illégalité, les auteurs analysent avec discernement la lutte héroïque menée par le prolétariat de Hunedoara, ayant à sa tête et pour guide le Parti Comuniste Roumain.